

EESTI RAHVASTIKUSTATISTIKA ÜHTLUSARVUTUSTE PROGRAMM

Eesti sünniteabe korrastamine 1926-1986
1.01.2003—31.12.2003 (leping 1-11/03/7)

ARUANNE

Eesti sünniteabe korrastamise projekt moodustab omaette sisulise tervikosa Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmis. Projekti rahvastikupoliitilise tarviduse tõi esile ja kiirendas selle käivitamist sündimuse äkk-kiire langus, mille tagajärjed nõuavad adekvaatset käsitlust ning ühiskonna pikaajalisi huvisid realiseerivat tegevust kõigi institutsioonide koostöös. Sündimuslanguse kandjaks Eestis on muutuva suuruse ja sotsialiseerumistingimustega varemündinud rahvastikupõlvkonnad, paraku on aga teadmine nende põlvkondade ja eriti formeerumiskeskonna kohta äärmiselt lünklik, olemasolev andmestik korrastamata ning puudub seetõttu võimalus teostada sündmusstatistika alusel mistahes sisukat analüüsi. Samas on alginformatsioon Siseministeeriumi perekonnaseisuarhiivis olemas, mille teadus- ja rakenduskäibesse toomine on iseenesest nagunii vajalik, ühiskonnas toimuvate protsesside mõjul aga eriti aktuaalne.

Eelkirjeldatud asjaolusid on arutanud Presidendi Akadeemiline Nõukogu, Riigikogu komisjonid ja Valitsuse tasandil riigiandmekorralduse keskselt EV Isikuandmenõukogu, otsustades (istungid 14.09.1994, 2.12.1994 ja 19.01.1995) Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi raames ellu kutsuda vastavasisuline alamprogramm. Mitmeetapilisena, loendusvahemike kaudu realiseeritavana kavandatud, toimub projekti raames Eesti rahvastiku sünniteabe korrastamine ajavahemiku 1926-1986 kohta.

Kaasaegsete teadusmeetodite rakendusvõimalusi silmaspidavalt on teave aluseks ajalis-ruumiliselt konsistentsete rahvuslike sündimusednäitajate arvutamisel, ja seostatuna Eesti Sündimus- ja Pereuuringu andmestiku ning loendusstatistikaga, sündimuse kohortanalüüsil. Sünniteabe korrastamine ning eri allikate integreerimine teenib eesmärki kujundada lõpptulemusena välja Eesti rahvastikuprogrammi ning riigi pikaajalise sotsiaal- ja rahvastikupoliitika läbiviimiseks tarvilik teabealus. Etapiviisilise lülitamise järel Eesti Rahvastiku Andmepanka on projekti tulemus samuti kasutatav rahvusvaheliste organisatsioonide (ÜRO Statistikaamet, Eurostat, Euroopa Rahvastikuobservatoorium, CICRED, WHO jt) ning rahvuslike statistikainstitutsioonide mitmesuunalise teabevajaduse rahuldamisel.

Projekti realiseerimine toimub eelkõige kolme institutsiooni, Statistikaameti, Siseministeeriumi perekonnaseisuarhiivi ning Eesti Demograafia Assotsiatsiooni ja EDI/EKDK koostöös. Perekonnaseisuarhiiv tagab algmaterjalide kättesaadavuse, Instituudi ülesandeks on projekti teadusmetodoloogiline juhendamine, igapäevane töökorraldus ja teostus, Statistikaametiga koostöös tagatakse tulemuste siseriigiline ja rahvusvaheline disseminatsioon. Ühiselt kindlustavad osapooled töösolevate materjalide sihipärase kasutamise, säilivuse ja kaitse.

Aruandeaasta 2003 vältel kulges töö kahes peamises suunas, samuti on aastatööde puhul arvesse võetud alamprogrammi pikaajalisi sihte. Esimese suuna raames jätkus töö rahvaloendusvahemiku 1970-1979 sünniteabega, mis oli perioodi alguseks läbinud tehnilise esmas- ning sisukontrolli. Projekti aastakava nägi ette sünniteabe uustöötamise vähemalt kolme

aastaandmestiku ulatuses. Kõnealune töö hõlmas loendusvahemiku lõpuosa kolme aastakäiku, sündmuste hilisregistreerimine lisas töösse sisuliselt ka neljanda aasta. Uustöötlaste ettevalmistusel moodustas keskse osa sünniteabe süstemaatiline võrdlus omaaegsete algtabulatsioonidega. Linnarahvastiku puhul oli vähimaks võrdlusüksuseks esmatasandi haldusüksus, maarahvastiku puhul võimaldas omaaegsete tabulatsioonide detailsus võrdlust üksnes rajooni kaupa, mis arusaadavalt suurendas lahknevuste lokaliseerimise ja kontrolli töömahukust. Algandmestiku laadist tulenevalt ei saanud kõnealune võrdlustöö toimuda väljaspool arhiivikeskkonda, töö käigus kontrolliti ligikaudu kaheksa tuhande rahvastikusündmuse ruumilist lokalisatsiooni. Kuigi summaarne kokkulangevus osutus küllalt kõrgeks, näitas võrdlus täpsustusvajadust kõigi käsitlusaastate, samuti märkimisväärse hulga regionaalüksuste lõikes.

Omaette tähelepanu pööras arhiivivõrdlus Eesti sõjajärgse rahvastiku suurima erirühma, välispäritolu militaarrahvastiku kajastatusele. Rahvastikuarvestuse seisukohalt olid karjääriseisolevad jaotunud tsiviil- ja Eesti haldussfääri mittekuulunud militaaralade vahel. Kuivõrd viimastes perekonnaseisuasutusi polnud, pöördusid seal asunud sõjaväelased rahvastikusündmuse registreerimiseks tsiviilüksuste poole. Nimetatud asjaolu võimaldab kasutada sünniteavet Eestis asunud militaarrahvastiku arvukuse ning paigutuse hindamiseks, kuivõrd otsene teave riigil kõnealuse kontingendi kohta puudub. Teema olulisust arvestades, kuigi projekti töökava nimetatud ülesannet algselt ei sätestanud, teostati asjaomaste arhiivikirjete kõikne ülevaatus kolme käsitlusaluse aastakäigu ulatuses. Saadud tulemusi on võimalik rakendada, asjakohast ekspertteadmist kaasates, Eesti rahvastikupildi süstemaatiliste lünkade täitmiseks.

Sünniteabe uustöötlaste aluseks oli projekti raames väljatöötatud sünnistatistiliste standardtabelite komplekt, mis peab silmas sünniteabe võrreldavust neljas põhisuunas: (1) Eesti Statistika Keskbüroo poolt publitseeritud sünnistatistikaga, (2) ENSV Statistika Keskvalitsuse sünnistatistiliste esmastabulatsioonidega, (3) ESA sarjas *Rahvastik* aastast 1993 avaldatava tabelmaterjaliga, ning (4) rahvusvaheliste soovitusetega sündmusstatistika valdkonnas. Töötlaste tulemusena valmis iga aastaandmestiku kohta 23 standardtabelist koosnev komplekt, vastavalt järgnevale nimestikule:

Tabel 1.	ELUSSÜNNID JA SURNULTSÜNNID
Tabel 2.	SÜNNIKUU
Tabel 3.	EMA VANUS
Tabel 3a.	EMA VANUS. EESTLASED
Tabel 4.	SÜNNIJÄRJEKORD
Tabel 4a.	SÜNNIJÄRJEKORD EESTLASED
Tabel 5.	SÜNNIJÄRJEKORD: ABIELUSÜNNID
Tabel 5a.	SÜNNIJÄRJEKORD: ABIELUSSÜNNID. EESTLASED
Tabel 6.	ABIELU KESTUS: ESMASÜNNID
Tabel 6a.	ABIELU KESTUS: ESMASÜNNID. EESTLASED
Tabel 7.	EMA RAHVUS
Tabel 8.	EMA TAVATEGEVUS
Tabel 8a.	EMA TAVATEGEVUS. EESTLASED
Tabel 9.	EMA AMET
Tabel 9a.	EMA AMET. EESTLASED
Tabel 10.	ISA VANUS
Tabel 10a.	ISA VANUS. EESTLASED
Tabel 11.	ISA RAHVUS

Tabel 12. ISA TAVATEGEVUS
Tabel 12a. ISA TAVATEGEVUS. EESTLASED
Tabel 13. ISA AMET
Tabel 13a. ISA AMET. EESTLASED

Sünniteabe uustöötlemisel rakendati programmi paketti *SPSS-Windows*, versioon 11.0, vormistatud tabelid on esitatud paketi *Lotus* abil, versioon 4.01 ja 5.0 (*Windows*). Uustöötlemise tulemusena valminud standardtabelid, nii elektrooniliselt kui paber kandjal, on edastatud Statistikaametile süsteemseks kasutamiseks. Programmide järjepideva kaasajastamise kõrval toimus aruandeaastal ka tehnilise töökeskkonna uuendamine, trükiteenuse kasutamine on rahvastikustatistiliste programmide vahel ühildatud. Teabekogu täienes sündmusstatistiliste teavikute ja arhiivmaterjaliga.

Aruandeaasta teise peamise töösuuna raames jätkus Sünniandmepanga ja Haldusüksuste Aegpideva Klassifikaatori täiendamine, hõlmates aastakäike loendusvahemikust 1941-1959. Töösuuna raames toimus tarkvara adapteerimine vastavalt dokumendivormi muutumisele, kodeerimine ning teabe tehniline esmaskontroll. Sünniteabe sisukontroll ja arhiivvõrdlus teostatakse loendusvahemiku tervikulatuse vastavalt alamprogrammi pikaajalisele töökavale.

Töödega seonduvalt toimusid konsultatsioonid ja kooskõlastused metodoloogia osas, eeskätt Euroopa Rahvastikukomitee, Euroopa Rahvastikuobservatooriumiga ning Euroopa Demograafia Assotsiatsiooniga (Varssavi, Skopje). Sünniteabe korrastusprojekti ülesandeid ja teostust käsitleti rahvastiku sündimusarengut ja reproduktiivkäitumist käsitleval rahvusvahelisel seminaril (Peterburi). Projekti tulemused on leidnud aruandeaastal samuti rakendamist Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi sidusprojektide teostamisel, sh suremusstatistika korrastamisel. Aastatööde raames korrastatud sünniteave on edasiseks kasutuseks lülitatud Eesti Rahvastiku Andmepanka. Projektiga seonduvaid tulemusi on kajastatud teadusartiklites ja konverentsiettekannetes.

Kokkuvõtlikult on lepingujärgse töö põhitulemus:

- (1) teostatud on loendusvahemiku 1970-1979 sünniteabe uustöötlemine kolme aastaandmestiku ulatuses;
- (2) ette on valmistatud loendusvahemiku 1970-1979 sünnistatistiliste standardtabelite elektroonilise publikatsiooni kolmas osa;
- (3) jätkunud on Haldusüksuste Aegpideva Klassifikaatori pidevtäiendamine.